

په ښار که مال
له سولتانی
فیلدا

ټازاد ټه حمده عهلی
له عه ره بیه وه: یاران

باروخ

رۆمانی سولتانی فیلی یه شار که مال، که لیردا هیله گشتیه کانی ده خرپته روو، کارپکی تازه و جیاوازی یه شاره له کاره کانی دیکه ی. تاییه قه ندپتی ئەم رۆمانی یه شار، خۆی له شتوازی گپرانه وه و چۆنیه تی دارشتنی رووداوه کان، ههروهه ده لالهت و هپما تهوزیفکراوه کان له رووی سیاسی و فیکریه وه، له ده قیگی چیرۆکیدا ده بییته وه. سه ره تا ده قه که تیشکده خاته سه ره ده لاله تی هه لپژاردنی جیهانی ناژه لان، پاشان دابه شکردنی ئەم جیهانه بۆ جیهانی ده سه لاتدار و فه رمانپه واکان و جیهانی ژێر ده سه ته کان، یان ناژه له به هپزو گه وه و ته مه له کان، که به «فیل» هونه ی هپناوه ته وه، و جیهانیکی دیکه ی بچوکی مایکرو سکوبی، که به جیهانی میرو له هونه ی هپناوه ته وه، ئەو بوونه وه ره بچوکه چالا که ی، که به درپژایی هه موو ژپانی کار ده کات.

رۆمانه که ی به هپرش فیله کان بۆ سه ر شاری میرو له کان ده سه پپه ده کات، که شار و گونده کانپان و پیرانده که ن و تیکپاننده شکینن و شانشینه که یان ناچار ده که ن ملکه چیکات بۆ سولتانی فیل. به تپروانین له شتوازه نامۆژگاریه که ی و رپنیشاندهری و ته بشپیره که ی له ده قه که دا، یه شار که مال زیاده په وه کردووه له ده رخستی جیاوازی و دژیه که ی کانی تپوان ئەم دوو جیهانه: جیهانی فیل و کۆمه لگه که ی و جیهانی میرو له و کۆمه لگه که ی، ههروهه دژیه که ی تپوان جیهانی بوونه وه ره بچوکه تیکشکاوه کان و جیهانی ناژه له گه وه ره کان، که له رووی قه باره وه هپزه وه، ده ستیانگرتووه به سه ره بوونه وه ره بچوکه کاند.

له میانی به ره و پپشچوونی روداوه کان و ململانیکانی تپوان میرو له و فیل، بیرو که نوپیه کان له دایکده بن، ههروهه ها هۆشیاری میرو له سه باره ت به و واقعه ی تپادا ده ژێ ده رده که وپت و پپووستی ده ربازبوون له زولم و سه ته می فیل و سولتانه که یان و ره دکردنه وه ی کۆکردنه وه ی ده نکه تۆ و خواردنی وشکه وه بوو و بادهم بۆ فیله کان و هه لگرتنی بۆ سولتانی فیله کان.

له گه ل تپه ره بوونی رووداوه کاند، بالنده ی په پوسلیمان بالنده ی «پاشا داود» دپته ناو رووداوه کان، ئەوهش ره نگه نامازه دانیک بیته بۆ روئی ئیسرائیل (یههود) له رووداوه کان و ململانئ نوپکان له تورکیادا سه ره ه لده دن، به جوړیک که په پوسلیمان په ی راویژکاری سولتانی هه یه، ههروهه نوپنه ری

تاییه تی سولتانه بۆ شانشین میرو له کان.

په پوسلیمان هه که له گه ل سولتاند هاوکاریده کات و پلان داده رپژپتی، له ده قه که دا سولتان فیلکی ره نگ سپی قه باره گه وه یه، که نابه وپت هپچ که س ململانپیکات، یان له شانشینه که یدا ده سه لاتی له گه لدا دابه شبکات، کاتیک فه رمانپه وایی میرو له ده کات و ده ستیگرتووه به سه ره خۆیان و گه نجینه کانپاندا. په پوسلیمان هه که هانی سولتان ده دات بۆئه وه ی کاربکات له سه ره هه لوه شادنه وه ی یه کپتی و یه کگرتووی میرو له کان و ملکه چپان بکات بۆ ده سه لاتی فیل، ئەوهش بووه هۆی ئەوه ی، که کۆمه لگه ی میرو له هه ژاره کان په نابهرن بۆ دامه زاردنی جوړیک له په یوه ندی نه پنی، هه تاوه کو ماف و به رزه وه ندیه کانپان پپارپژپتی له هه موو ناوچه دووره کاند.

په پوسلیمان هه که به شداره له گه ل سولتاند به مه به ستی بلاوکردنه وه ی تپوره یه که، که نامازه ده کات به وه ی ره چه له کی میرو له فیله و هه ولده دن میرو له کان به وه رازبیکه ن، که ره چه له کیان فیله، له ئەنجامیشدا ده توان به شیک له میرو له کان به و تپوره یه رازبیکه ن.

لپه ره وه له ده قه که دا کپشه یه که ره مز ی سه ره ه لده دات، که برپتیبه له ئینتیما و ده لاله تی تهوزیفکردنی جیهانی ناژه له کان، سه ره رای مه به ستی ئینتیما بوون بۆ پپناسیکی چپنایه تی و نه ته وه یه کی دیاریکراو. لیکتیزیکردنه وه ی ته کنیکی به دیده کرپت بۆ جیهانه کانی تورکیا و پپناسه نه ته وه یی و کۆمه لایه تیبه نا لۆزه کانپان. خویندنه وه یه کی دیکه هه یه بۆ ئەم رۆمانه، نامازه ده دات، به وه ی که له رووی تهوزیفکردن و ده لاله ته وه، دونیای میرو له به جوړیک گوزارشت له شاره کوردی و ناوچه کوردیه کان و کۆمه لگه چالاک و تیکشوره که یان ده کات، و کۆمه لگه ی فیله کانیش ده لاله ت بۆ ده سه لاتدار و فه رمانپه و و ده سه لاتی میژووی و داگیرکاری میژووی تورک.

له کاتیکدا خویندنه وه ی وردتر و راستر ئەوه یه، کۆمه لگه ی میرو له کان گوزارشته له چینه جیاوازه کانی گه ل، که کار ده که ن و به ره ه مده هپنن و به گوپره ی ئەده بیاتی سۆسیالستی ناوه پراستی سه ده ی بیسته م، هه ره ئەوانیشن جهماوه ری زه حمه تکپش.

رووداوه‌کان به‌رده‌وام ده‌بن و جیهانی می‌روله‌کان زیاتر زه‌رهمند ده‌بن و توپه‌یه‌یه‌کان زیاتر ده‌بیت، به‌رهم‌لستی زولم و سته‌می فیل و سولتانه‌که‌یان ده‌کن، هه‌ر یه‌که له په‌پوسلیمانه‌و فیل په‌ناده‌به‌نه به‌ر چاندنی تووی دووبه‌ره‌کی له نیوان چین و توپه‌ جیاوازه‌کانی جیهانی می‌روله، هه‌تا گه‌شته نه‌وه‌ی جیاوازیه‌که هه‌موو شانشین می‌روله‌کان بگریته‌وه و دابه‌شبن به‌سه‌ر چهند ره‌نگیکی جیاوازا (سور، زرد، و سپی)، جیاوازی له نیوان می‌روله‌کاندا تا ده‌هات زیاتر ده‌بوو، ململانی یه‌کتریان ده‌کرد، تا گه‌شته نه‌وه‌ی چهندین جه‌نگی مالو‌پرانکه‌ر له نیوانیاندا روویدا و خوینی می‌روله‌کان بی‌شومار ده‌پژا، فیله‌کان ده‌سه‌لاتیان زیاتر ده‌بوو و سولتانه‌که‌یان ده‌ست‌گرت به‌سه‌ر نه‌و زه‌ویانه‌ی که له جیهانی می‌روله‌دا مابوو‌یه‌وه ، به‌ئندازه‌یه‌که که به‌ته‌واوی ملکه‌چبوون بو فیله‌کان، و فیله‌کان مه‌رجی زور توندیان به‌سه‌ردا ده‌سه‌پاندن، بو‌نه‌وه‌ی به‌رهم‌میان پیکو‌بکه‌نه‌وه و له گه‌نجینه‌کاندا هه‌لیگرن، کوشک و ته‌لاریان له کریستال پیدروسته‌کردن بو سولتان، هه‌روه‌ها دابینکردنی هه‌موو پیداو‌یسته‌کانی ژیان بو سولتان، هه‌تا گه‌شته نه‌وه‌ی داوای دابینکردنی ناوی ژیان و گه‌نجیتی و به‌زیندووی مانه‌وه‌یان ده‌کرد بو خودی سولتان، نه‌گه‌ر بیت و نه‌وه‌نه‌کن، نه‌وه‌ پاشه‌پوژی می‌روله‌کان تاریکتر ده‌بیت و ئیش و نازاره‌کانیشیان چهند به‌رامبه‌ر زیاددکات و رووبه‌رووی زه‌ره‌ر و زبانی زیاتر ده‌بنه‌وه.

هه‌موو ئەم رووداوانه به‌زمانیکی چیرۆکی ساده روودده‌ن و ده‌گپ‌درینه‌وه، له دواتردا شانشین می‌روله‌کان سه‌ر له‌نوئی یه‌کده‌گرنه‌وه و هیواشیان بو رزگاربوون له زولم و سته‌می فیله‌کان بو دروستده‌بیته‌وه، تا ده‌گاته نه‌وه‌ی می‌روله‌کان شوپش به‌ریاده‌که‌ن و شوپشه‌که‌شیان له دژی ده‌سه‌لاتی فیله‌کان له شاخه‌کانه‌وه ده‌ست‌پیده‌کات، به‌لام ئەم هه‌وله‌ش سه‌رکه‌وتوو نابیت و سه‌رله‌نوئی سولتان په‌نا ده‌باته‌وه به‌ر له ناوبردن و ترساندن و هه‌لخه‌له‌تاندنی می‌روله‌کان به‌مه‌به‌ستی کۆنترۆلکردنی ئەم بوونه‌وه‌ره بچوکه چالاکه.

له پاش درپه‌کیشانی ئیش و نازاره‌کانیان و دووبه‌ره‌کی نیوان می‌روله‌کان،

هه موو مېرووله كان له ده وری سه ركرده كه پان «ناسنگه ره شه له كه» كودد بڼه وه و رېكده كه ون له سه ره له كه ندنی زه وی ژېر پې و ته لاره كان و هه موو پېگه كانی سولتان و شوپنكه وتوانی، پاشان گورانیه کی جوان ده لپته وه، كه بریتیه له گورانی رزگار بوون له زولم و ستم و نادادی سولتان، هه موو مېرووله كان ئالی سور هه لده كه ن، لپته وه یه شار كه مال نه تموسفیره رومانسیه شوپشگیره كه

ده وروژینیت له نیوهی دووه می سده ی بیسته مدا، و بهرده وامده بیت له بلاو كرده وهی بیروكه ی شوپشه چینایه تیپه كان به هه موو لایه نه رومانسی و زیندویتیپه كه یوه، هه روه ها سه رنج راده كیشیت بۆ په یوه ندیه جه ده لیبه كه ی له گه ل بابته كانی نازاد بوونی گه له چه وساو ه كاندا.

مېرووله كان سه ركه وتوو دهن له هه لكه ندنی چاپکی گوره له ژېر پی فیله كاندا، كه به شپوه یه کی گیلانه ده كه وتنه نه و چاله قوولانه وه، كه مېرووله كان هه لپانكه ندبوو و زه وی له ژېر پیتاندا هاتبووه له رزه..

رهنگه یه شار كه مال خه ونی به جیهانیکه وه دیبیت، كه سولتانه لاشه گوره كان حوكمی تیدا نه كه ن، به لكو جیهانیک بیت مېرووله ی به ره مه پین له نپو ده ولت و نیشتمانی خویدا به ناشتی تیتیدا بژی.

سه ره پرای ده لاله ت و هیما و شه فافیه ت و دارشتنی په یوه ندیه كان له زانستی نازه لان، كه هاوتایه و به په كدا چوو له گه ل زانستی مرویددا، هه روه ك نه وهی وتاریکی نایدولوژی بیت له رووی هونه ریه وه دارپژراوه له نیوهی سده ی بیسته مدا. ناراسته یه کی رومانسی شوپشگیره بالیکیشاوه به سه ر رومانه كه دا، له هه مانكاتدا به ده ست هه ندیک له ئالو زیه وه ده نالپیت له ته وزیفكردی هیما و ده لاله ته كاندا، كه بووته هوی جوریک له دژیه کی له ناسته كانی خویندنه وه و شیکردنه وهی ده فه كه دا.

به لام نه م ده فه ی نوسه ر جاریکی دیکه جه ختده كاته وه له سه ر كوتایی هاتنی بیلیه نی لای نوسه ر، كه بووته هوی نه وهی نه م رومانه به نایدولوژی پو لپنكریت و بخریته لیستی سوره وه، و رهنگه زیانیشی گه یانده بیت به سه رجه م به ره مه كانی و رومانه جوانه كانی دیکه ی. هیشتا یه شار كه مال له سیبه ردا دانیشتوو، چاودیریده كات و ده نووسیت، و نیوه له بیركراویك ده بیت، نه گه ر بیت و مافی خو ی وهرنه گریت وه ك یه كینك له گرنگترین نووسه ره كانی توركیا و ناسیا و رهنگه سه رده می نویش.

سه رچاوه:

-رؤژنامه ی منارات، ژماره (2381)، 2012/2/1

